

LBRIS

We know
books

Fiilor mei, David, Vladimir și Theodor

Fabian Anton

MAICA BENEDICTA
(Acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga)

MIEREA ISTORIEI
Convorbiri cu Fabian Anton

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2023

CUPRINS

I. În acest moment încep trecutul.....	5
II. Mică genealogie	12
III. Lalelele negre ale Țigăneștiului.....	24
IV. Un neam de martiri.....	32
V. Între cărți și muzică	38
VI. George Enescu	46
VII. Conservatorul	58
VIII. De la surorile Brontë la Mircea Eliade.....	68
IX. Între Călinescu și Vianu.....	76
X. Poveștile unei colecții	88
XI. Compromisuri.....	99
Addenda. Dependența de cer	137

Coperta: Silvia Colfescu
Redactor: Alexandra Ciuciulin
Lector: Claudia Drăgănoiu
Tehnoredactor: Dan Amza

Copyright © Fabian Anton, 2023
Copyright © Editura Vreemea pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUMITRESCU-BUȘULENGA, ZOE

**Mierea istoriei : convorbiri cu Fabian Anton / Maica
Benedicta (Acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga). - București :
Vreemea, 2023**
ISBN 978-606-081-145-9

I. Dumitrescu-Bușulenga, Zoe

I. ÎN ACEST MOMENT ÎNCEPU TRECUTUL

– Doamnă Bușulenga, vă mulțumim pentru că, în cele din urmă, ați acceptat să ne povestiți și câte ceva despre viața dumneavoastră...

Am tot vorbit despre Văratec¹, despre ce v-a adus acolo, dar despre viața dumneavoastră se știu foarte puține...

– Dimpotrivă, cred că se știu destul de multe... Am tot povestit...

– Nu cu noi...

– Nu cu dumneata. Dar așa, în general, au fost destule ocazii în care am vorbit și despre viața mea...

– Dacă ar fi acum să alegeți un moment anume cu care să începem aceste convorbiri, care ar fi acela? Copilăria? Perioada petrecută la „Accademia di Roma”²? Văratecul? Sau să începem cronologic?

– Nu. Dacă aș avea ocazia să aleg, așa cum îmi oferiți dumneavoastră această ocazie, aș alege să începem cu un moment esențial al vieții mele.

O să vă citesc un scurt portret dedicat acum mulți ani unui om la care am ținut foarte mult, un mare nume, astăzi uitat din păcate. Și apoi vă voi explica și de ce am ales să începem așa.

– Vă ascultăm...

– „Pentru mine rămâne mai presus de orice, profesorul, de a cărui prezență, inteligență și erudiție m-am bucurat în anii studenției. Prezența însăși era un spectacol elegant. Croindu-și drum pe culoarul ticsit de studenți care ducea la amfiteatrul Hașdeu de la etajul II, silueta profesorului (nu prea înalt de statură) aducea o notă de distincție vestimentară nu foarte obișnuită la profesorii noștri.

¹ Vezi volumele *Chipuri de lumină la Mănăstirea Văratec, Oameni și întâmplări din Văratecul de altădată* și *Elite monahale ale Mănăstirii Văratec*, apărute la editura Vreemea între 2018-2020.

² Zoe Dumitrescu-Bușulenga a condus „Accademia di Romania” în perioada 1991-1997.

Un mantou bleumarin tăiat după ultima modă, o pălărie „Eden” – cum i se spunea după numele ministrului de externe al Angliei³, o geantă *diplomat* (lucru foarte rar pe atunci) de care nu se despărțea niciodată și în care, se spunea, păstra manuscrisele traducerilor sale din dramaturgia shakespeariană (integrale), îi completeau silueta.

Amfiteatrul gema de lume (nici George Călinescu n-a avut chiar atâta public) și rămânea cu ușile deschise și după începerea cursului. La catedră, profesorul cu un costum impecabil, cu o cravată în culori sobre, cu părul negru, modern briliantat, își întâmpina surâzător auditoriul, ca și cum se pregătea pentru un dialog, nu pentru un curs.

În chip de salut, două-trei vorbe de duh, cu care intra în materie.

Oratoria lui, pur și simplu fascinantă, era la antipodul retoricii clasice. Glasul îi era lipsit de sonorități de stentor, ba chiar împiedicat de o ușoară sâsâială. Și împotriva regulii de imobilitate academică, vorbitorul se mișca întruna pe podium.

Gândul său înalt, plin de substanță, se comunica într-o cursivitate caldă, așa zice chiar lirică, celor care-l ascultau ca vrăjiți. Fie că vorbea despre fonetică, despre structura romanului în secolul XVIII, despre poezia preromantică și romantică (și-mi amintesc ce surdină punea în glas citând versuri de dragoste de poeta Lady Winchilsea⁴ sau John Keats), te purta după el într-o altă lume, a inteligenței, a sensibilității eliberate de contingent. Cursul se încheia în ropote de aplauze.

Dar cei doi ani de seminar cu profesorul (anii III și IV) ne-au prilejuit o apropiere nemijlocită de el. În sala mică de seminar de la etajul IV (care acum nu mai există), puținii studenți de la Anglistică ne strângeam în jurul lui. Din când în

³ Robert Anthony Eden (12 iunie 1897-14 ianuarie 1977). politician Conservator și prim-ministru al Marii Britanii între 1955-1957.

⁴ Anne Finch, Contesă de Winchilsea (1661-5 august 1720).

când, ne dădea câte o lucrare individuală (mie mi-a revenit o analiză a romanului *The Egoist* al lui George Meredith).

Preocuparea constantă era însă interpretarea de text. Bineînțeles, din Shakespeare. În anul III (întreg) am zăbovit pe *The Merry Wives of Windsor* (*Nevestele vesele din Windsor*), iar în anul IV pe superba *The Tempest* (*Furtuna*).

Spun „superbă” pentru că profesorul, cu mărunțul ajutor al intervențiilor noastre, scotea, ca pe niște bijuterii ascunse, tâlcurile adânci ale ciudatei, aproape esotericei piese. Și cum colega Lola Klekner⁵ și cu mine îi dădeam, după părerea sa, cele mai adecvate sugestii, ne poreclise „Doctor Klekner” și „Doctor Dumitrescu”.

Așa am îndrăznit, după un timp, să-i arăt, găsindu-l singur în cancelarie, câteva sonete de Shakespeare la care migăleam mai de mult, de când în vremea bombardamentelor americane, remarcabilul poet de limbă germană din Sibiu, Wolf von Aichelburg⁶, ne sfătuisă să învățăm pe dinafară un sonet în fiecare dimineață înaintea posibilului sfârșit.

I-am întins foile cu o mână tremurătoare. Foarte amuzat, le-a luat și, cu un gest familiar, și-a pus piciorul pe un scaun de lângă el. Apoi, rezemându-și cotul de genunchi, a început să citească. Zâmbea, din când în când recita încet câte un vers englez la echivalentul pe care i-l dădusem. Mi s-a părut că *Sonetul XVI* l-a oprit o clipă mai mult, ca și o strofă din sonetele despre legătura dintre iubire și cele patru elemente constitutive ale ființei, și care suna cam așa:

*Dar mă ucide gândul, că nu-s gând
Să zbor pe urma-ți când vei fi plecat
Ci-aștept să treacă vremea suspinând
Din apă și pământ doar frământat...*

⁵ Fiica marelui comerciant brăilean Elias Klekner (1859-1931).

⁶ Wolf Freiherr von Aichelburg (3 ianuarie 1912-24 august 1994), scriitor, poet, traducător și compozitor german din România.

A sfârșit, s-a uitat la mine râzând și m-a întrebat: „Chiar vrei să-mi dezminți părerea despre intraductibilitatea sonetelor lui Shakespeare?”

M-am bălbâit: „Vai, nu, domnule profesor, dar...”, intimidată ca un copil care a făcut o boacăna.

Și atunci el, gentil, mi-a spus: „Încearcă totuși mai departe, s-ar putea să meargă.”

Au fost atunci ani de studiu serios, intens, condus de intelectul strălucit al acestui profesor foarte exigent pe căile literaturii engleze pe care ne-a făcut să o cunoaștem și s-o prețuim așa cum se cuvine unei mari literaturi.

Bibliografiile pentru examene erau enorme, cum a fost de pildă, cea pentru romanul englez: peste o sută de titluri. Și le-am parcurs, fiindcă nu te puteai prezenta în fața profesorului cu o informație mediocră de specialitate. Tot foarte încărcată s-a prezentat și bibliografia de shakeaspearologie, mult mai complicată decât cea cu romanele.

Te întâlneai la examen cu alt spirit: sever, incisiv, fără amabilități de circumstanță. Dacă te găseai însă pe aceeași lungime de undă, informat și stăpân pe elementele esențiale, îi redescopereai umorul și vioiciunea obișnuită.

Dar avea să vină curând o zi când omul din el urma să întâlnească spaima, neumana spaimă a terorii care cuprinsese țara. Începuse hăituiala intelectualilor de dreapta. Și el, foarte cunoscutul scriitor, avea să împărtășească soarta celorlalți, fără altă ieșire. Dar n-a putut suporta gândul.

De frica urmării, se mutase în cancelaria aceea de la etajul IV, având cu el singura avere: geanta cu traducerile din Shakespeare. Stătea închis și când, arareori, voia să iasă, scoțea capul pe ușă să vadă dacă e cineva pe culoar. Dacă era, el se retrăgea brusc încuind din nou.

N-a rezistat însă mult la această tensiune. Sinuciderea i s-a părut singura soluție. Și-a tăiat venele, dar a fost salvat. Disperarea lui nu s-a împăcat cu readucerea la viață și a căutat altă ieșire, cumplită. Și-a lăsat capul strivit de ascensor. Năprasnic

sfârșit, provocat de o vreme întoarsă, dușmănoasă marilor spirite...”

– Fabulos portret. Cred că știu la cine v-ați referit...

– Este vorba de profesorul meu, marele meu profesor Dragoș Protopopescu.

– Exact. Puțini, foarte puțini sunt astăzi cei ce și-l mai amintesc. Am vorbit deseori cu domnul Alexandru Paleologu despre Dragoș Protopopescu și despre modul în care a ales să plece din această lume. Și, trebuie să vă spun asta, cu ani în urmă, i-am editat în premieră cursul despre Shakespeare⁷, la care v-ați referit și dumneavoastră în acest portret.

– Extraordinar...

– Da, o să vă aduc volumul, să-l aveți...

– Nici nu știam de existența lui.

– Doamnă Bușulenga, spuneți-mi, de ce ați dorit să începem aceste convorbiri tocmai cu acest portret?

– O să vă explic imediat. Mai întâi trebuie să vă spun că, acum vreo patru ani, i-am dedicat marelui meu profesor Dragoș Protopopescu un volum apărut la editura doamnei Maria Marian⁸. Era datoria mea să o fac fiindcă a fost un om și un profesor unic, extraordinar...

– Spuneți că la cursurile sale „amfiteatrul gemea de lume”.

– Da. Nici nu vă puteți închipui ce era la cursurile sale...

– Se spune că și la Nae Ionescu era la fel.

– Bine, la Nae era altceva. La Nae venea lumea fiindcă el era un fenomen, nu doar ca profesor. Nae era, probabil, cel mai influent intelectual român al acelor timpuri. De aceea nu aveai cum să ratezi prezența sa.

Dar Dragoș Protopopescu era altceva, nu avea nici pe departe faima lui Nae și nici nu avea condeiul lui. Era însă un profesor

⁷ Dragoș Protopopescu, *Shakespeare. Viața și opera*, ediție îngrijită de Fabian Anton, editura Eurosong & Book, București, 1998.

⁸ Maria Marian (n. 24 martie 1930), scriitor și editor, membră a Uniunii Scriitorilor. Director al editurii Universal Dalsi.

extrem de iubit și mai ales, avea așa, un soi de curaj teribil cu care trata subiectele tabu.

Și, fiindcă ați pomenit de Nae Ionescu, îmi aduce aminte ce spunea Sebastian despre Dragoș Protopopescu.

– Mihail Sebastian...

– Da. Există undeva, în însemnările lui, un fragment în care explică ce se întâmpla la cursurile lui Dragoș Protopopescu. Uite, ascultă:

„Am fost la lecția de deschidere a lui Dragoș Protopopescu – furios pe mine că mă duc, dar neavând încotro (căci vreau cu tot dinadinsul să obțin de la el dreptul de a citi în biblioteca facultății unele lucruri în legătură cu Shakespeare).

Lecție «gen Nae Ionescu», fără magnetismul lui, însă o lecție bucureșteană, nostimă, jemanfișistă. Ce ușor e!

Vreau să notez însă cu totul altceva. A vorbit despre „geniul englez”. A spus lucruri care s-ar părea că sunt de un curaj nebunesc în condițiile de azi. Despre „geniul moral britanic”, despre englez ca „tip suprem al evoluției umane”, despre „prejudecata stupidă a perfidiei sau ipocriziei britanice”, când în realitate spiritul britanic e un aliaj de simț realist. Până și despre geniul militar al Angliei a vorbit. Până și despre Churchill, ca reprezentant al curajului politic. A fost „subversiv” de la primul la ultimul cuvânt.”

Apoi, m-ați întrebat de ce am ales tocmai acest portret, aceste rânduri... L-am ales fiindcă, în clipa în care am aflat că profesorul meu s-a sinucis, am înțeles că din acel moment începe sfârșitul. Nu pentru mine, sau nu numai pentru mine. Pentru noi toți. Atunci am înțeles că ceva se întâmplă, că este începutul sfârșitului.

– Cum spunea și Ibrăileanu în *Adela*: „În acest moment începu trecutul... Ca o muzică de pe alte țărâmburi, reflectată într-un ecou, erau toate câte se petrecuse în zilele fierbinți ale verii, care trecuse și ea... Cetatea Neamțului, Văratecul, Ceahlăul, drumurile pline de soare, nopțile cu lună îmi apăreau

acum ca un cortegiu al verii, care defilase repede și dispăruse după orizont...”

– Exact. În clipa în care am aflat că profesorul Dragoș Protopopescu s-a sinucis, am înțeles că tot ce am trăit noi până în acel moment „a dispărut după orizont”, pentru vecie... Știam ce am pierdut, conștientizam. Nu știam ce va urma, dar simțeam că nu este de bine...

Și s-a văzut bine ce a urmat...

II. MICĂ GENEALOGIE

– V-ați născut în București...

– Da. Am avut marea șansă să mă nasc în București. Un București apus, care nu mai are nicio legătură cu ce înseamnă astăzi Bucureștiul. M-am născut într-o familie de intelectuali, de mari melomani, ce avea mare respect pentru tot ce înseamnă cultură, educație, artă.

– Vorbiți-ne puțin despre părinții dumneavoastră. Știu că tatăl dumneavoastră era avocat.

– Nu era avocat. Tatăl meu, Nicolae Dumitrescu, fiul moșierului Matache Dumitrescu, fusese demnitar în Guvernul Maniu, era jurist și doctor în Drept. S-a născut în 1889 și s-a stins în vara anului 1978, cu 10 zile înainte de ziua mea de naștere.

Bunicul meu patern, Matache Dumitrescu, era născut în 1852 și fusese alegător în Camera de Comerț, comandant de Companie în Legiunea a V-a (Culoarea de Albastru, cum se spunea pe atunci) din Garda Civică și un renumit moșier.

Deținea Macri-ul (Glina Catrina), Frunzoaica (o moșie pe care o cumpărase de la Răducan Tarcă și pe care, mai apoi, a vândut-o fraților Frunzeanu) Bobești Bălăceanca, Cățelu și Ferentarii, toate moșii din jurul Bucureștiului.

Ion Dragoslav⁹ l-a immortalizat într-o schiță publicată în *Sburătorul*, prin 1922, schiță inclusă apoi într-un volum de *Icoane*. Acolo îl pomenește pe „Mache” – „nea Matache Dumitrescu” a cărui prăvălie (de fapt o cofetărie) din strada Tunari este spartă de hoți.

M-a bucurat să aflu că bunicul meu era și un mare filantrop, făcând numeroase donații către Primăria Bucureștiului care, apoi, de Sfintele Paști sau de Sfintele Sărbători ale Crăciunului, ajuta oamenii nevoiași.

Bunicul s-a stins pe 26 martie 1925 și a fost înmormântat la Cimitirul Bellu.

⁹ Ion Dragoslav (14 iunie 1875-5 mai 1928), scriitor. Pe numele său real, pseudonimul lui Ion V. Ivaciuc.

Bunica mea paternă, Ecaterina Jipa, era născută în 1867, și a fost fiica negustorului Nicolae Jipa, din Șcheii Brașovului. Bunica făcuse studii la Școala de Maici de la Pitar Moș, unde învățase la perfecție limba franceză, limba germană și să cânte la pian, și, un timp, a fost angajată la Direcțiunea Caseilor și Fondurilor Speciale ce aparținea de Casa de Asigurări a Ministerului Justiției.

Strămoșii ei se numărau printre ctitorii Bisericii Sfântul Nicolae din Șcheii și erau buni prieteni cu Gheorghe Barițiu, corifeu al Școlii Ardelene, bunica făcând chiar parte din consiliul de conducere al Societății Ortodoxe Române.

Străbunicul meu, Nicolae Jipa, născut în 1823, era un om cult, care vorbea la perfecție vreo patru limbi străine și care deținea o bibliotecă imensă, în mare parte cu cărți de filosofie și muzică. S-a mutat la București unde și-a ridicat o casă vis-à-vis de biserica Sfântul Gheorghe Nou, căsătorindu-se cu Anica Lambru, fiica boierului Grigore Lambru.

Acum vreo 30 de ani mă pomenesc că mă cheamă la el bunul meu prieten, academicianul Gabriel Ștrempel¹⁰, director al Bibliotecii Academiei Române, care îmi întinde câteva pagini copiate după volumul de *Discursuri politice* semnat de Alexandru Marghiloman. Le am și acum. Iată ce scrie acolo:

„...Bande înhăitate, conduse de oameni plătiți, ar fi răspândit teroarea în oraș și ar fi alungat pe alegători, și că alegătorii au fost nevoiți să fugă din oraș fără de a vota. Să cercetăm, domnilor, și să vedem dacă iscăliții aceștia n-au luat parte la vot pentru că au fost alungați de bande înhăitate.

Văd aci iscălit pe D. Nicolae Șerbănescu sub a sa proprie semnătură. Ei bine, pe acest alegător alungat de la vot, îl vedem însă trecut în lista de votare cu No. 362.

Teodor Anton... Și pe acest alegător alungat îl găsim că a votat sub numele de Anton Teodor.

¹⁰ Gabriel Ștrempel (8 septembrie 1926-1 decembrie 2020, București), istoric, filolog și bibliograf, director al Bibliotecii Academiei Române.

Asemenea cu domnul Nicolae Jipa, care a votat la nr. 307, cu Ion Radu trecut la nr. 380, cu domnii Stan Podgoreanu și N. Mărăcineanu al căror paraf indignat nu-i împiedică că-i găsesc votând la No. 228 și 236. E drept că pe onor, domn D. Ioniță nu-l pot descoperi sub cei doi sau trei ce văd cu același nume. Iar pe misteriosul literat Ion Vizitiu îl las pe seama născocitorului acestui protest.”

Este un citat din discursul lui Marghiloman ținut în Camera Deputaților, la 13 februarie 1888.

Bunicii mei locuiau într-o superbă casă cu cinci camere din așa-zisul „maidan al Dulapului”, casă ridicată de ei pe strada Columbelor (botezată apoi „Ionescu-Gion”), la numărul 2 bis.

Vis-à-vis de ei locuia, pe vremea aceea, într-o cămăruță plină de igrasie, aflată într-un subsol, Ion Livescu¹¹, un actor celebru la acea vreme. Plătea, bietul de el, 30 de lei chiria lunară, dar în prețul ăsta gazda îi oferea gratis, în fiecare dimineață, cafeaua cu lapte.

Ceva mai încolo, tot pe strada Columbelor, chiar la intersecția cu Calea Călărășilor, la Școala Domnească, ce apoi a fost dărâmată, învățătorul Ioan Vuciteșcu îl va avea la ore pe elevul Barbu Ștefănescu-Delavrancea.

Marele scriitor va face o descriere extrem de pitorească a străzii Columbelor și îl va immortaliza pe dascălul său în „Doctor în cele patru clase primare”, portretul tiranului „domn Vucea” rămânând celebru în epocă:

„Mă îmbrăcai: mă spălai cu apă rece; mă încălțai cu niște pantofi noi; mama mă pieptănă și mă sărută pe frunte, așa că o pricepui... «Să nu-ți fie frică, să nu mă dai de rușine»... Știam eu în câte feluri săruta mama: altfel de eram bolnav, altfel când o ascultam, altfel când învățam lecția, altfel de plângeam și voia să mă împace, și cu totul altfel mă sărută când mă trimise la Școala Domnească.

¹¹ Ion Livescu (1873-1944), actor, gazetar, memorialist și dramaturg.

Pe drum, bonca-bonca, mă împiedicam de toate pietrele. Inima îmi zvâcnea cum îmi zvâcnea când alții se încercau să-mi ia zmeul de coadă.

Și tocmai departe, dincolo de Sfântul Ștefan, frate-meu se opri și-mi zise:

– Aici e școala.

Școala!...

Mi se opri răsuflarea. Făcui ochii mari. Nu-mi venea să crez. Acea să fie Școala Domnească? Niște case lungi, pitice și dărăpănate. Dar n-avea porți înalte de fier, căci n-avea deloc. În fața școlii, o veche pivniță, plină cu gunoi; în jurul ei, o curte mare cu bălării.

Așa case văzusem și eu.

Frate-meu mă lăsă în curte.

O sumedenie de copii țipau, se zbenguiau, săreau într-un picior la șotron, se jucau cu sâmburi de roșcovă și cu nasturi. Păi așa școlari mai văzusem și eu!... De nu m-ar trânti...

Și iacă, frate-meu mă luă de mână și-mi zise încet:

– Să mergem în clasa a treia. Directorul mi-a dat bilet să te înscriu.

Când intrai în clasă, văzui o vergea lungă, galbenă și lucioasă, rezemată de masa profesorului, a Domnului.

Domnul – un om nalt, slab, cu barba rară și înspicată. Domnul era încruntat și galben. Domnul striga pe băieți c-un glas ascuțit.

Băieții stau ca sfinții în bănci. Vreo trei, cu urechile roșii și aprinse ca focul, în genunchi, lângă o tablă neagră; lacrimile le picurau în cărțile deschise și aduse la vârful nasului. Vergea, lacrimi, urechi roșii, Domn uscat și nalt...

Se dusese curajul!... Dărdâiam.

Și frate-meu, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti:

– O să te asculte, să spui tare și deslușit.

Și plecă.

Îmi venea să mă iau după dânsul. Și n-am plâns, nu de rușine, ci de frică.